

Gergely Ágnes

A LIFFEY-PARTON

Patrick lett volna a vejünk,
Patrick lett volna ő,
tornyos Dublinban születik,
ha a világra jó.

Szemerklő eső alatt,
mely védőfüggöny is,
nézi, milyen közel került
a Trinity College.

Párnás-fehér kódexlapok,
írók álmodtak itt –
vejünk a Liffey-parton áll,
s lányunkról álmodik.

Vigyáztunk rá, a neve is
Georgiána lett,
kétfelől kapta a tüzet
s a védőszenteket.

Mozgása késő hajnalon
a fénykerekeké,
el is sugárzott egy napon
a Liffey-part felé.

Fény tölti be azóta is
sötét életemet.
Mindhárman nekem címzitek
az első levelet.

Nemes Nagy Ágnes

[ELINDULTAK A NÉGY TEHÉNNEL]

Elindultak a négy tehénnel
az országúton Pál s Bakó.
Elindultak a négy tehénnel,
s majdhogynem térdig ért a hó.

Fehérben bujdosott a tájék,
több hó talán már rá se fér,
s mert fűtlen állt öt hosszú kémény
a gyár körül is hófehér.

Egy Messerschmidt jött arra akkor,
felsüvített, úgy berregett,
hogy meglátta a nagy fehérben
lent, a négy tarka tehenet.

Lecsapott. Terepszín hasa
majd az első szarvát súrolja,
az leszegett fejfel hátrahúzó,
lába merev, füstöl az orra.

Bakó lapul az oldalán
s ahogy köröz a repülő,
kerüli ő is sebesen
a hátamögé kerülőt.

Kerüli, táncol, karikáz,
Pál a másik hasa alatt,
felbődül ez, és összerogy,
Bakó kering, Bakó szalad –

aztán elment. Ki tudja, hogy?
Szarvon fogták a három épet.
A bánya torkolata nyílik.
A negyedik is odaérhet.

Öt kilométer alagút.
Száz bányaláng. Ragyog a szén.
És hétezeren felsűrögnek,
hogy itt van. Megjött négy tehen.

EGY FÉRFIHEZ

Nem érdekel, kívánod-e:
amit kívánok, add ide.
Nem kérdezem, szeretsz-e.
Oly elnyomott, akár a nép:
hideg hatalma síkra lép,
jogod csupán a lecke.

Tanuld meg. Te voltál, aki
lezártad elmém ajkait,
hogy az ígét te kezdjed,
kétezer éve lengsz, haladsz,
s gyermekként is, a pad alatt
te loptad el a meggyet.

Vitorlád volt, meséd, lovad,
s mesédbe illő lány karok
mind neked szüreteltek;
csurrant a perc, de csurranón
most én belőled szomjazom
a kétezer szerelmet.

Vadászom rád! Nincs védelem.
E táj vadászterületem,
megillet íze, vadja,
csordulj, remegj, zuhanj nekem,
légy kezem közt a győzelem,
akárcsak gyöngé fattya.

Szöknél? Kisiklasz? Jó, legyen.
Elrejtlek és tovább megyek.
De te maradsz megesten,
és vinnyogón vonod tovább
fogam nem forradó nyomát
az elefánt-súlyú estben.

BANKÓ LÁNYA

Kihirdeté Béla király,
hogy akinek van keze-lába,
ifjú, siessen fel Budára.

Szóval szólott Bankó leánya:
– Adj, apám, adj vitéz-ruhát,
fiad nincs, próbálnám Budát. –
– No menj. – Porzott a szuvas ászok:
vén Bankó vígan vihorászott.

Gyűlt fent, gyűlt a sok dalia.
– Király, ez a Bankó fia. –
S az úr a hadból kiszemelve,
súlyos szemét reávetette.

– Be ifiú vagy! Lány-pofájú,
s járásod férfi-mód vagon.
Ha netalántán... ha vajon...
Szép vagy, képre, formára szép...
No majd kitudjuk móddal, okkal.
Végigvizslatta, s nagy marokkal
mérlelte válla perecét.

– Arany-ezüst rokkát a rétre!
Más oldalt puzdrát és nyilat!
Lássuk, mit választ. Lessetek. –
S a lány sebtén ijjat ragad,
s hogy lenne háta félkörívnyi,
két ujjal bizton kifeszíti.

– Célba lőjünk. – Ezüst sereggel,
nyilaktól cikázik a reggel.
Bankó lányáé célba érve,
rezeg, rezeg a tolla vége.

– Kőhajítás. – Két singnyivel
a lány köve elébb ivel.
– Pályafutás. – A tér fele:
s már hagyja őket elfele.

– Felséges úr! Elég a próba,
súnynak az udvar urai,
léhog a harcedzett nemesség,
nem lány ez, tisztesség ne essék,
uram-király, de kurafi. –

– No, lakomázzunk. – Lakomáznak.
Némán ül az asszonyi állat.
Csemcsegnek, csuklanak a borra,
s hogy pilláját immár az úr is
nagy, vérhálós szemére vonta,
a vászonszemély emelé
a serleget s ekép kiálta:
– Egészségünkre, s a királyra! –
Kiitta, s a földre vetette,
tompán dobbant a szőnyegen.
S át lábon, csápon és kezen
kigázolt a palota-kertbe.

*

Magasan állott kint a hold.
Belévésve fekete párkány,
s körötte óriási ív,
a halvány, fátylas holdszivárvány.

Messziről rókaugatás.
 Az ég alján egy csillagocska
 úgy lüktet, mint a béka torka.
 S a hegy bársony-hajlatú ormán
 ahogy a három bükkfa áll,
 mint az a néhány, hosszú szál
 a hegyi-ló bársonyos orrán.
 Hogy hajladozott ott a pázsit!
 Szűrőán, harmatos-puhán,
 akárcsak szöllő taposáskor
 a talp alatt bogyó, kocsány,
 faodvakban buzog a forrás,
 ott gyökerét a tölgy kihúzza,
 s nagy, lomha kígyó-lábakon
 hullámszik az úttalan útra,
 ott torkig ér a keserű
 füvek érdes lehellete,
 hogy tántorog, ki arra jár,
 s színültig eltelik vele,
 lerogy, két karja szétterül,
 fölötte csapzott ág-bogak,
 s a hegy talpától égisz érve
 az óriási szél suhog.

*

– Fürödni menjünk! – Így az úr.
 S máris a kupola alatt
 bukdosnak a fiú-halak.
 A nagyúr meg a pamlagon,
 lehúnyva alvatlan szemét,
 játszatta izmait vakon.
 – A Bankó kölyke hol vagyon? –

A nőszemély jön. Öltözöten.
 Fekete toll, fekete ködmen,
 a fürdő-szagú, lanyha pára
 rávetődik a homlokára,
 sarkantyús csizmája alatt
 csúszik a szétfreस्कelt latyak,
 jön és merev térdel megáll.
 – Uram! Apámon a tatár. –

Kapdosnak. – Fuss! – A gálya kész. –
 – No most fiam, no most vitéz!

S a lány, hogy a palló behúzza,
 s a kormányos rádőlt a rúdra,
 kiállt a hajó hegyibe.

Kamuka dolmányán a pityke
pattant, almáit kivetette
és fennszóval szól: – Nézz ide!

Király! Terem-e kertjeidben
effajta alma, mint ez itten,
ilyen gyümölcsöt ád-e fa?
Reá hiába áhitoztál,
beléharapni mégse tudtál,
nem is harapsz soha!

Rajta legények! A lapátra! –
Előreszökken, fut a gálya,
minden borda beleremeg,
a nád, a gyékény felhuhognak,
s az agyagpartok Duna-hosszat:
Bankó lánya nevetett.

[AZ ARANYSZÍNŰ TROMBITAVIRÁGOK]

Az aranyszínű trombitavirágok,
kis réztrombiták
fújták a zsoldárt, skáláztak
serdülő trombiták

Tó, aranyszín; sárga padok,
világos falak

Árvácskák cirmos arca
mopszlik, tigrispofácskák
voltaképp, csak kicsinyek

akkor még és
ma már megint,
még-már áttetsző alakok, ti
befogni

Ott jártak ők
Nem is tudom, mit kellene
hogy kellene, hiszen
a prózára-hangolás se számít
az idézőjel sem segít,
meg únom is trükköket

Az élet utáni vágy kitart
egy darabig, egy darabig még
az élet után is, ott lebeg
a negatív idom felett
amit a test hagy, túlszalad
körvonalán a volt alak

A kerti pad fölé hajlott a fa
egy gesztenyefa ága a pad fölé,
ezt fentről láttam, a tanulószoba
ablakából, úgy másfél emelet
magasból, és sokszor láttam,
télen, koranyáron,
ezerszer láttam, hogyan hajlott a fa
a sárga pad fölé, mindennap
láttam, hajlott, napomba
többször; évszaktalan, időtelen,
jelvény, mottó, megfejthetetlen,
hogy mit jelent; de jelent
a megvilágítás is csendes,
se fény, se árny, vagy mégis árny
üvegablakfestmény

Ferencz Győző

NEMES NAGY ÁGNES NÉGY HÁTRAHAGYOTT VERSE

Ez a négy vers Nemes Nagy Ágnes kéziratos hagyatékában maradt fenn. Véletlenszerűen kerültek egymás mellé; azonban jól jelzik Nemes Nagy költészetének formai, műfaji és tematikai változatosságát. Az első vers a költői pálya kezdetén írt háborús pillanatkép, a második ifjúkori szerelmes vers, a harmadik politikai élű balladaparódia, a negyedik kései töredék. Ekképpen fellépésétől elhallgatásáig átfogják Nemes Nagy költészetének hatalmas ívét.

Az [ELINDULTAK A NÉGY TEHÉNNEL] kezdetű vers szövege egy 150 x 210 mm-es, szürkés színű papírlapon maradt fenn fekete töltőtollírással. A kéziraton keltezés nem olvasható. Nemes Nagy Ágnes a lap mindkét oldalát használta, azaz a lap első és hátoldalára is négy-négy versszakot írt. Feltehetőleg korai, a második világháború éveiben vagy közvetlenül azután. Stílusában és témájában rokon a valószínűleg 1945 körül írt, ugyancsak hagyatékból publikált VONATOK című verssel (Nemes Nagy Ágnes ÖSSZEGYŰJTÖTT VERSEI, második, javított kiadás, Osiris, 2003 = NEMES NAGY, 2003, 212–213.).

Az EGY FÉRFIHEZ című vers két töltőtollal írt kézírata abban a füzetben maradt fenn, amelybe Nemes Nagy Ágnes 1938 novembere és 1946. október 14. között írta verseinek és fordításainak tisztázataát. A fedél nélküli, 244 x 198 mm-es füzet 55 lapból (110 oldalból áll). A vers a füzet 93–94. oldalán olvasható, évszám nélküli, március 2-i keltezéssel. Mivel előtte a 88. oldalon a FÉRFI, NŐ című vers után 1946. január 13-i, utána a 108. oldalán, a CSALÁD című vers után pedig 1946. október 16-i keltezés szerepel (az utóbbi idegen kéztől), és a versek az egész füzetben időrendben követik egymást, nagy valószínűséggel állítható, hogy a vers 1946-ban a fenti két időpont között keletkezett.

A BANKÓ LÁNYA című vers két változatban maradt fenn.

(1) Nemes Nagy Ágnes egy 296 x 205 mm-es, keményfedelű, 67 lapos (134 oldalas) spirálfüzetbe írta le 1947. január 6. és 1960. június 14. között keletkezett verseinek tisztázataát. A BANKÓ LÁNYA című vers két töltőtollal írt kézírata a füzet 73–77. oldalán olvasható. A szöveg nincs keltezve, azonban a keletkezés hozzávetőleges időpontjára következtetni lehet az előtte és utána olvasható versek keltezéséből. A szöveg előtti utolsó, keltezéssel ellátott vers a füzet 67. oldalán szereplő EGY KÖLTŐHÖZ, amely után 1953. április 19-i; a 78. oldalán szereplő NOVEMBER című vers után pedig 1953. novemberi dátum áll. A BANKÓ LÁNYA tehát minden valószínűség szerint 1953 áprilisa és novembere között keletkezett.

(2) A versnek négy darab A4-es lapon fennmaradt egy írógéppel írt változata. A lapoknak csak az egyik oldalán van szöveg. A gépirat nincs keltezve. Ebben a változatban nem szerepel a csillagokkal elkülönített, „Magasan állott kint a hold” kezdetű huszonhét soros részlet. Mivel a gépirat és a kézirat keletkezésének sorrendjét nem sikerült megállapítani, az sem állapítható meg, Nemes Nagy Ágnes melyik változatot tekintette véglegesnek.

A csillagokkal elkülönített rész afféle betétnek hat, szinte zenei melléktémának, amely hangütésében erősen eltér a szöveg többi részétől. De épp ezért szerkezetileg fontos szerepe van a történet végkifejlete előtt. Mindenesetre figyelemre méltó, hogy ebben a versrészletben olvasható az ÉJSZAKAI TÖLGYFA című, jóval későbbi versének alapmotívuma: a földből gyökereit kitépvé útnak eredő tölgyfa képe (NEMES NAGY, 2003, 113.).

A történet forrása a 16. századi, Semptei Névtelen néven ismert szerző AZ BÉLA KIRÁLYRUL VALÓ ÉS AZ BANKÓ LEÁNYÁRUL SZÉP HISTÓRIA (1570) című munkája. Nemes Nagy Ágnes nagyrészt híven követi az elbeszélés menetét, a végét azonban megváltoztatta: nála a történet azzal a jelenettel ér véget, hogy Bankó lánya a Dunán sebesen haladó gályán áll és nevet. A Semptei Névtelennél azonban a lány hazatér, és az apa, Bankó nevet, amikor lányától meghallja, hogyan csapta be a királyt. Az apró eltérés jelentősen megváltoztatja a vers egyik lehetséges értelmezését.

Erősen valószínűsíthető, hogy az 1953-ban keletkezett BANKÓ LÁNYÁ-ban Nemes Nagy Ágnes a politikai hatalomhoz való viszonyát allegorizálta. Nemes Nagy Ágnes többször is elmondta, hogy egy alkalommal éjjel két órakor csöngettek a lakásán: a Magyar Írószövetség táviratban értesítette, hogy három napon belül verset várnak tőle Rákosi Mátyás hatvanadik születésnapjára („Látkép, gesztenyefával. Kabdebő Lóránt interjúja”. In: Nemes Nagy Ágnes: AZ ÉLŐK MÉRTANA, 2. kötet, Osiris, 2004, 233.). Az eset nyilván 1952-ben történhetett. A verset nem írta meg. A Bankó lányát olvasva azonban elképzelhető, hogy ezt a verset afféle válasznak szánta. A vers keletkezési körülményeiről nem találtam adatot, csak feltevésekre tudok szorítkozni. Valószínűnek tartom, hogy a történelmi széphistóriát Nemes Nagy azért fogalmazta újra Arany János balladaköltésze-

tének modorában, mintegy Arany-paródiaként, hogy A WALESÍ BÁRDOK-ra emlékezve saját állásfoglalásáról beszéljen. Nem találtam nyomát, hogy megjelentette volna vagy próbálkozott volna a megjelentetésével.

Kéziratossági tanúsága szerint Nemes Nagy máskor is kísérletezett a ballada műfajával, az első kéziratossági füzet 86–87. oldalán szerepel egy keltezetlen, 1945-ben vagy 1946-ban keletkezett VITÉZ KOCSORD című, publikálatlan vers, amelynek címe alatt zárójelben a ballada műfajmegjelölés olvasható. A történet egyébként egy lányrablást beszél el, amelynek során a lány nevetve feláldozza életét, hogy a rablólovag ne kaphassa meg. Azaz a balladaforma és a téma (a nő szembeszegülése a rajta uralkodni akaró férfival) korábban is foglalkoztatta.

A vers további érdekessége és önportréjellegét erősíti, hogy hangsúlyosan fiatal és szép nő az, aki férfiakat megszegyenítő bátorsággal áll ellen a hatalmi önkénynek. Megjegyzendő, hogy a Semprei Névtelen versében Bankó lánya ugyan a legszebb kilenc testvére közül, de járása férfias. Ez a motívum Nemes Nagynál elmarad, a lány női szépsége minden mozdulatán átsugárzik, ugyanakkor erősebb a férfiaknál, akik ebben az értelmezésben Rákosi pártköltői. Nemes Nagy saját helyzetének kétszeres nehézségét fogalmazta meg ebben a korai balladaparódiában.

Az [AZ ARANYSZÍNŰ TROMBITAVIRÁGOK] kezdetű verstöredék szövege egy 130 x 201 mm-es, perforált lapokból álló, drapp vászongerincű, fedél nélküli, negyven lapból álló noteszben maradt fenn. A notesz első tizenöt lapjának első oldalán van kék színű tintával, golyóstollal írt bejegyzés. A vers a notesz 11. és 12. oldalán olvasható. A notesz első oldalán egy nehezen olvasható feljegyzés Kiss Lajos szegedi egyetemi tanár véleményét rögzítette, mely szerint a szellemi élet minden irányzata között dialógus szükséges. A 2–5. oldalon a Magyar Írószövetség 1986. decemberi ülésén megválasztott Választmány és az Elnökség névsora szerepel, a nevek mellett a szavazatok számával. A 6–8. oldalon az Elnökségre és egyéb írószövetségi tisztségekre tett javaslatok állnak, a 9. oldalon egy feljegyzés olvasható az *Újhold-Évkönyv*vel kapcsolatosan; a 11. oldalon a f...l...k mássalhangzósor közti kipontozott részeket egészítette ki szavakká (összesen harmincöt változatban, egyet áthúzott). A 13. oldalon a Magyar Írószövetségből kiléptettek és vidéki titkárok, a 14. és 15. oldalon Új tisztikar cím alatt a tisztségviselők névsora olvasható.

A noteszben háromszor szerepel dátum: az 5. oldalon 1986. december 4., a 6. oldalon 1986. december 9., a 13. oldalon 1986. december 18. Ebből arra lehet következtetni, hogy a töredék is ezekben a napokban keletkezett.

A notesz 10. oldalán is verssorok olvashatók: „*A kertre kell. A kertre mindig. / Emlékezni. Vagy inkább / a mintha-most-is, mintha-volna mellől / eltörölni a minthát. // Emlékezni? Gondolni? Vagy inkább*”. Ezeket a sorokat az utolsó, töredékben maradt sor kivételével felhasználta A KERTBEN című, Áprily Lajosnak és Jékely Zoltánnak ajánlott versében (NEMES NAGY, 2003, 306–307.).

Az [AZ ARANYSZÍNŰ TROMBITAVIRÁGOK] a notesz 11–12. oldalán olvasható. Nyilvánvaló, hogy ugyanazt a kertmotívumot folytatja, amelyet a 10. oldalon szereplő versrészletben kezdett el. A KERTBEN Áprily Lajosnak szóló dedikációjából, valamint a töredék utalásából saját iskolaéveire biztosan megállapítható, hogy a Baár-Madas Református Gimnázium kertjét idézte meg. (Amelynek gesztenyefái ma is állnak.)

A kézirat rendezett, javítás három helyen olvasható. A töredék 10. sora eredetileg a „*még és már*” szavakkal kezdődött, ezt Nemes Nagy áthúzta. A következő, 11. sor ere-

detileg így szólt: „*ma már áttetsző megint*”, ebből a költő az „*áttetsző*” szót kihúzta. Végül a 24. sor eredetileg így kezdődött: „*amit a hiány hagy*”. A költő a „*hiány*” szót áthúzta, és fölé a „*test*” szót írta.

A szöveg töredékessége ellenére is figyelemre méltó, hiszen Nemes Nagy Ágnes költészetének kései hangján szólaltatja meg a búcsú motívumát. Jelentőségét növeli, hogy Nemes Nagy Ágnes ezekben az években már alig írt, így a töredék egyik utolsó verskísérlete.

Köszönet illeti Kerek Verát, hogy rendelkezésemre bocsátotta a kéziratokat.

Ijjas Tamás

MAGHÁZ

Amit az időről tudok, az körülbelül
ennyi. Műanyag hordót görgetsz
a kertben, gyűjtöd az esővizet
szobanövényeidnek, sietsz, mert
mindjárt szakad. A kerítés mögül
bámullak, talán a rácsok miatt,
de idősebbnek tűnsz, pedig ugyanabban
a percben születünk, a különbség
köztünk legfeljebb hét szívdobbanásnyi.

Ha elfelezzük az időt, majd újra félbevágjuk,
az első negyed végén te táncolsz a zuhéban,
én félek, nem vagy cukorból, nevetsz,
sós vagy, és lenyalogatod a könnyeimet.
A harmadik negyed elején, 17 évesen,
úgy lestem át hozzátok, mint most, Sanyit
megpofoztad, s kirántotta kezét a szoknyád
alól. Mossa meg, követelted, de
gondosan, mint egy gyümölcsöt, amivel
megkínál. A negyedik negyed most
kezdődik, ahogy az első csepp eléri
a tarkóm, rohansz befele, hogy nem
vagy cukorból, a torkomban bennragad.

Ha csak félbeszeljük, akkor a legszebb
a magház, de mintha sértetlen lenne az
alma, úgy csókolódzunk 15 évesen.
Egymástól tanuljuk, aztán félbehagyjuk
a leckét, még megjegyzed, hogy